

Ямшинський М. М., Лютий Р. В.

(КПІ ім. Ігоря Сікорського, Київ)

КАФЕДРА ЛИВАРНОГО ВИРОБНИЦТВА: 25 КРОКІВ ДО УСПІХУ

E-mail: rvl2005@ukr.net

У 2025 році кафедра ливарного виробництва Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського відзначає свій 100-річний ювілей. Це не лише дата та привід для урочистостей. Ювілей має величезне підґрунтя із трудових буднів, злетів і падінь, втрат і здобутків, прикладених зусиль, розумової та фізичної праці, і як наслідок – звитяг, перемог, всебічного визнання та пошани. Ювілей кували від заснування кафедри її співробітники – своїм завзяттям, натхненням, вірою в силу своєї справи – ливарної справи. Безмежна кількість залитих форм, різноманітних сплавів, металографічних шліфів, технологічних зразків, більше мільйона годин педагогічного навантаження для виховання майбутніх поколінь, які згодом ставали вчителями та корифеями – от така наша історія. Історія, яку створено руками та викарбувано знаннями поколінь великої ливарної родини.

Не секрет, що більшість кафедр існують протягом того періоду часу, доки є значний попит на їхню спеціальність. Тому для широкого загалу 100-річчя для кафедри – це безумовне визнання необхідності її функціонування, конкурентоспроможності, фаховості та якості підготовки висококваліфікованих фахівців. Враховуючи те, що ливарне виробництво налічує свою історію протягом більш ніж 7 тисячоліть, ливарні кафедри по всьому світу можна вважати дуже-дуже молодими... Але їхня історія тільки починається. Як відомо, і в Україні є кафедри ливарного виробництва із більше ніж 100-річною історією.

У цій короткій розповіді – головні віхи нашого 100-річного шляху.

1. 1925 р. Кафедру загальної технології металів у складі машинобудівного відділення КПІ, яка існувала з 1910 р., було поділено на дві: кафедру «Ливарної справи» із завідувачем професором К. С. Калиненком та кафедру «Металографії та термічної обробки» із завідувачем професором Є. П. Бабичем. Саме ця дата є офіційним початком багаторічної історії сучасної кафедри ливарного виробництва КПІ ім. Ігоря Сікорського.

2. 1944 р. У зв'язку з необхідністю термінового відродження зруйнованих металургійних підприємств України, в СРСР видано наказ «Про створення металургійного факультету в Київському політехнічному інституті». Ідею створення факультету активно підтримували президент АН УРСР О. О. Богомолець, академік АН СРСР І. П. Бардін, член-кореспондент АН УРСР В. Ю. Васильєв, ректор КПІ О. С. Плигунов. Великі очікування від інженерів ливарників були у київському регіоні: лише в самому Києві знаходилось більше півсотні ливарних цехів.

3. 1958 р. З метою суттєвого підвищення рівня наукових досліджень, підтримки теорії та практики ливарних процесів у всьому колишньому СРСР, в Києві було створено Інститут проблем литва, нині Фізико-технологічний інститут металів та сплавів НАН України (ФТІМС). Велика кількість співробітників інституту – це випускники кафедри ливарного виробництва, а плідна співпраця між кафедрою та цим НДІ не припинялась жодної миті.

4. 1959 р. На вимогу часу, металургійне і ливарне виробництво почали залучати засоби автоматизації та контролю технологічних процесів. З цим пов'язано створення на кафедрі окремої спеціальності «Автоматизація ливарного виробництва» з маркуванням груп АЛВ. Спеціальність проіснувала близько 10 років, але кожен випуск налічував не менше 20 осіб.

5. 1966 р. Безпрецедентним для закладів вищої освіти на той час стало створення першої Галузевої лабораторії, яка повністю розташовувалась на кафедрі, але мала пряме підпорядкування Міністерству. Нею стала галузева науково-дослідна лабораторія Міністерства будівельного, шляхового і комунального машинобудування УРСР при КПІ. Першим завідувачем став відомий ентузіаст, в майбутньому завідувач кафедри О. П. Макаревич.

6. 1968 р. Студенти завжди є джерелом натхнення, адже педагогічні працівники кафедри в першу чергу працюють для них. Брати участь у всеукраїнських та всесоюзних конкурсах наукових робіт як для студентів, так і для їхніх керівників, завжди було великою честю. Цим роком датовано перше визначне досягнення студентів кафедри на такому конкурсі. Історичну перемогу приніс

Дробязко Володимир Миколайович (група ЛВ-36), в майбутньому багаторічний доцент кафедри.

7. 1970 р. Слід за успіхами студентів, науково-педагогічні працівники також мають здобутки у конкурсних заходах. За науково-дослідну роботу «Дослідження і розроблення технології виготовлення наливних форм і стрижнів» доценту С. П. Дорошенку і професору К. І. Ващенку було присуджено звання лауреатів премії КПП.

8. 1977 р. На інженерно-фізичному факультеті КПП, було утворено нову кафедру «Фізико-хімічні основи технології металів» (ФХОТМ). Її базовий склад повністю сформовано із співробітників кафедри ливарного виробництва КПП: Л. І. Ростовцев, В. К. Ларін, М. І. Прилуцький, Г. О. Ремізов, М. П. Волкотруб, Ю. Я. Готвянський, В. Г. Могилатенко, Г. З. Затульський, П. Д. Кудь. Кафедру ФХОТМ протягом 36 років незмінно очолював член-кореспондент НАН України професор Дмитро Федорович Чернега.

9. 1978 р. Другий успіх створення Галузевої лабораторії. Спільним Наказом Міністерства енергетики і електрифікації УРСР та Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР на кафедрі ливарного виробництва КПП організовано галузеву науково-дослідну лабораторію зносостійких і жаростійких сплавів для теплоенергетичного устаткування на чолі з В. О. Лютим, який був її керівником по 1998 рік.

10. 1981 р. Знову науково-технічна перемога, але вже на набагато вищому рівні. Роботу кафедри із створення безнікелевих жаростійких сплавів для теплоенергетики відзначено III премією і бронзовою медаллю Всесоюзної виставки досягнень народного господарства.

11. 1982 р. Рік започаткування республіканської (нині – всеукраїнської) студентської Олімпіади з ливарного виробництва. І відразу перша перемога наших студентів: Костюк Олександр Іванович (група ФЛ-62).

12. 1982 р. Ще одну, більш удосконалену роботу кафедри із створення безнікелевих жаростійких сплавів для теплоенергетики, відзначено II премією і срібною медаллю Всесоюзної виставки досягнень народного господарства.

13. 1983 р. Повне визнання наукового хисту і потенціалу співробітників галузевої лабораторії: їх здобутки відзначено І премією Республіканської виставки досягнень народного господарства та Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР.

14. 1989 р. Кафедра ливарного виробництва залишила свої приміщення в хімічному корпусі та ливарній лабораторії і разом з інженерно-фізичним факультетом перебазувалася в новий сучасний за архітектурою корпус КПП № 9 із зручними аудиторіями, лабораторіями і кабінетами. У проектуванні і будівництві нового корпусу декілька років активну участь брали викладачі кафедри ливарного виробництва: М. І. Прилуцький, Л. М. Сиропоршнєв, В. П. Авдокушин, Я. Я. Снігур, Г. Є. Федоров та інші.

15. 1994 р. Зміни 1990-х значною мірою вплинули на систему вищої освіти, яка потребувала внесення відповідних коректив до навчальних планів і програм з урахуванням вимог часу. Декан інженерно-фізичного факультету професор А. П. Сьомик та доцент А. С. Кочешков запропонували створити на кафедрі спеціалізацію «Художнє та ювелірне литво», що й було реалізовано (Наказ № 1-115 від 12.07.1994). Важливим фактором є те, що кафедра має унікальну практичну базу ливарного виробництва, де свої твори відливали та відливають у бронзі найкращі сучасні скульптори нашої держави.

Згодом, у 1997 р., керівництво кафедри прийняло рішення запровадити (Наказ №1-29 від 20.03.1997) спеціалізацію «Технологія виготовлення литих стоматологічних та ортопедичних протезів».

Зважаючи на значне поширення комп'ютеризованих технологій (Наказ № 1-62 від 15.04.2002) було запроваджено спеціалізацію «Комп'ютеризація процесів ливарного виробництва». У 2015 р. освітня програма, за якою кафедра зараз веде підготовку, отримала назву «Комп'ютеризовані процеси лиття».

16. 2000 р. Зміни у системі вищої освіти: після четвертого курсу здобувачі отримують ступінь бакалавра, після шостого курсу (на той час) – магістра. Цього року відбувся перший випуск студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

17. 2001 р. Золотими руками майстрів художнього литва виконано перший фундаментальний виріб. Він став першим у Києві пам'ятником засновнику вітчизняної школи зварювання, академіку Є. О. Патону. Після нього в КПІ ім. Ігоря Сікорського було започатковано так звану «Алею слави», на якій зараз розташовано більше десяти пам'ятників видатним політехнікам, а виробни майстрів кафедри ливарного виробництва у кількості декількох десятків зайняли свої місця на постаментах в Україні та за кордоном.

18. 2005 р. В лабораторії кафедри відлито фігуру Анни Київської – королеви Франції. Пам'ятник (близько 4 м у висоту масою 880 кг) встановлено у передмісті Парижу – м. Санліс, його відкривав особисто Президент України В. А. Ющенко.

19. 2009 р. Відбулася перша регулярна міжнародна науково-технічна конференція «Нові матеріали та технології в машинобудуванні». Тоді у ній взяли участь 14 доповідачів, переважно магістри кафедри. Із року в рік кількість учасників зростала і досягла більше сотні, а сьогодні до організаційного комітету входять фахівці із 7 країн. Цього року відбувається вже XVII така конференція.

20. 2010 р. Унікальна подія: на кафедрі відбулося відкриття єдиного в Україні кабінету-музею художнього литва, присвяченого пам'яті видатного вченого, багаторічного завідувача кафедри (з 1974 по 1991 р.) Степана Пантелійовича Дорошенка. В музеї, колишньому робочому кабінеті професора, виставлено його безцінну приватну колекцію художнього литва, в якій налічується більше двохсот виробів і яку він віддав на відповідальне зберігання рідній кафедрі.

21. 2010 р. Після відновлення всеукраїнських Олімпіад з ливарного виробництва в незалежній Україні рівень конкуренції значно посилювався. З початку 2000-х років першість завжди була за студентами із промислових регіонів: ЗНТУ (м. Запоріжжя), ДДТУ (м. Дніпродзержинськ), НМетАУ (м. Дніпропетровськ), ДДМА (м. Краматорськ). Перша перемога в особистому заліку студентів із Києва належить Суменку Віктору Юрійовичу (група ФЛ-52).

22. 2012 р. За творчий доробок у сфері підготовки фахівців з ювелірних технологій, а також за багаторічний внесок у розвиток художнього та ювелірного лиття в Україні, доцент кафедри А. С. Кочешков був нагороджений фондом

Фаберже Почесним пам'ятним знаком «Орден Франца Петровича Бірбаума – Головний спеціаліст».

23. 2020 р. Великі структурні реорганізації в загальній системі КПП ім. Ігоря Сікорського. Історично склалося так, що факультет, до складу якого нині входить кафедра ливарного виробництва, неодноразово змінював назву та структурний склад: з 1944 по 1962 – Металургійний, з 1962 по 1973 – Механіко-технологічний, з 1973 по 1975 – фізико-технологічний (ФТФ), з 1975 по 2020 – інженерно-фізичний (ІФФ), який було утворено розділенням ФТФ на власно ІФФ і Зварювальний факультет (ЗФ). Згодом, у 1977 р. від кафедри ливарного виробництва відокремилася окрема повноцінна кафедра Фізико-хімічних основ технології металів. Тож у 2020 р., за рахунок зворотного об'єднання, було створено Навчально-науковий інститут матеріалознавства та зварювання (НН ІМЗ ім. Є. О. Патона), до складу якого увійшли всі кафедри колишнього ІФФ та ЗФ. При цьому кафедра ФХОТМ повернулася до складу кафедри ливарного виробництва.

24. 2020 р. За вагомі здобутки та особистий внесок у розвиток науки України доцент Р. В. Лютий нагороджений орденом «Науковець року».

25. 2023 р. Система освіти, в якій ми зараз працюємо – трирівнева: бакалавр, магістр, доктор філософії. Кафедра успішно адаптувалася до цієї системи, і перший набір докторів філософії у кількості двох осіб завершився успішним захистом: Я. О. Смірнова Я.О. М. В. Тишковець.

Безумовно, кожне досягнення колективу кафедри та її співробітників неоціненно, і цей історичний екскурс не можна вважати повним. Визначні наукові праці, мільйонні впровадження розробок у виробництво, наукові відкриття світового рівня, захисти докторських дисертацій – є багато що згадати. Але більшість успіхів, ми щиро в це віримо, – попереду!